

D. von Engelhardt - H. Schipperges, *Die inneren Verbindungen zwischen Philosophie und Medizin im 20. Jahrhundert*, Darmstadt, Wiss. Buchgesellschaft 1980, 190 σελ.

Τὸ βιβλίο παρουσιάζει τις ἐσωτερικὲς σχέσεις, στὶς ὁποῖες βρίσκονται μεταξύ τους τὸν 20ὸ αἰῶνα ἡ Φιλοσοφία καὶ ἡ Ἱατρικὴ. Καὶ ἀπὸ τὴν ἄποψη αὕτη ἔχει εὐρὺ καὶ εἰδικὸ ἐνδιαφέρον. Εἶναι γραμμένο ἀπὸ ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι σπούδασαν Φιλοσοφία καὶ Ἱατρικὴ, ἐπιστῆμες μὲ τις ὁποῖες δὲν ἔπαψαν ποτὲ νὰ ἀσχολοῦνται: Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ ἑξῆς πέντε κεφάλαια: I. Εἰσαγωγή (σελ. 1-16), ὅπου ἐκτίθεται ἡ ἱστορία τῶν σχέσεων τῆς Φιλοσοφίας καὶ Ἱατρικῆς, γίνεται λόγος γιὰ τὴν φιλοσοφικὴ Ἱατρικὴ τῆς Ἀρχαιότητος καὶ τοῦ Μεσαίωνα καὶ παρακολουθοῦνται ἱστορικὰ οἱ σχέσεις Ἱατρικῆς καὶ Φιλοσοφίας ὡς τὴν ἐποχὴ τοῦ Διαφωτισμοῦ καὶ τοῦ Ρομαντισμοῦ, ὅποτε μὲ τὴ μεταβολὴ τῆς ἔννοιας τῆς φύσης χώρισαν ὀριστικὰ καὶ οἱ ἐπιστῆμες αὐτές. II. Ἡ Ἱατρικὴ στὴ Φιλοσοφία καὶ στὴν Κοινωνιολογία (17-55): Ἐδῶ γίνεται προσπάθεια γιὰ τὴν ἐπισήμανση τῶν βασικῶν κατηγοριῶν, μὲ τις ὁποῖες θὰ μπορούσε νὰ λειτουργήσῃ ὡς ἐπιστῆμη μιᾶς Φιλοσοφικῆς Ἀνθρωπολογίας, βάση τῆς ὁποίας πρέπει νὰ εἶναι ἡ Φιλοσοφία τοῦ Σώματος. Ἐπισημαίνεται παραπέρα ὁ ρόλος τῆς Ψυχανάλυσης μέσα στὴ Φιλοσοφία καὶ γίνεται λόγος γιὰ τὴν ἀρρώστια καὶ τὴ δραστηριότητα τοῦ γιατροῦ στὰ πλαίσια τοῦ Μαρξισμού. III. Ἡ Φιλοσοφία στὴν Ἱατρικὴ γενικὰ καὶ εἰδικότερα στὴν Ἱατρικὴ Ἀνθρωπολογία (56-90): Τὸ κεφάλαιο τοῦτο ἀρθρώνεται ὡς ἑξῆς: Φαινομενολογία καὶ Ἠθικὴ τοῦ ἀρρώστου ἀνθρώπου. Ἡ οὐσία τῆς ἀρρώστιας. Ἀνάγκη, βοήθεια, ἐπέμβαση. Ὁψεις καὶ δομὴ μιᾶς ἱατρικῆς Ἠθικῆς. IV. Θεωρία καὶ Μεθοδολογία τῆς Ἱατρικῆς (91-125): Γιὰ νὰ μπορέσει κανεὶς σήμερα νὰ δεῖ καλύτερα τις σχέσεις τῶν δύο αὐτῶν ἐπιστημῶν, δηλ. Ἱατρικῆς καὶ Φιλοσοφίας, χρειάζεται νὰ στηριχτεῖ ἀποφασιστικὰ τόσο στὴν πολὺ κλειστὴ ἱατρικὴ ὁρολογία ὅσο καὶ στὴν παθητικὴ γλώσσα τοῦ ἀρρώστου. V. Ἀποτελέσματα καὶ προσδοκίες.

Ἡ Ἱατρικὴ ὡς θεραπευτικὴ ἐπιστῆμη καὶ τέχνη μπορεῖ νὰ ξεκινάει ἀπὸ τὰ φαινόμενα, μπορεῖ νὰ προϋποθέτει τὴν πείρα τοῦ γιατροῦ καὶ τὴ θεωρία του γιὰ μιὰ σωστὴ διάγνωση καί, ἐπομένως, θεραπεία, χρειάζεται ὁμως —στὸν αἰῶνα μας ἰδιαίτερα— νὰ συμμετέχει στὴν ἔρευνα καὶ νὰ ἐξοικειώνεται ἄμεσα στὰ εὐρήματα τῆς προόδου —ἐδῶ: τῆς τεχνολογικῆς. Γιὰ νὰ μὴ καταντήσῃ ὁμως λογιστικὴ τεχνικὴ, δηλ. θλιβερὸ ἐξάρτημα τῶν μηχανημάτων καὶ τῶν ἀριθμῶν, καὶ συνεπῶς νὰ μὴ γίνῃ ἐπιστῆμη τῶν συνταγῶν, ἀπαραίτητο κρίνουν οἱ συγγραφεῖς νὰ τονίσουν ὅτι ἡ Ἱατρικὴ εἶναι μιὰ ἐπιστῆμη, ἡ ὁποία χρειάζεται κατεξοχὴν τὴ Φιλοσοφία τῆς ἀναγκαιότητας καὶ τῆς αἰτιότητας. Ἡ αἰτιολογικὴ σκέψη μαζί μὲ τὴν τελεολογικὴ, οἱ μεταφυσικὲς καὶ κοσμοθεωρητικὲς θέσεις, τὸ πρόβλημα τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ ντετερμινισμού, ὅλα αὐτὰ εἶναι ἐκεῖνα, ποὺ θὰ προφυλάξουν τὸ σύγχρονο γιατρὸ ἀπὸ τὸ νὰ μὴν κλειστεῖ μέσα στὰ δίχτυα τῆς χρησιμοθηρίας. Ἡ ὠφέλεια καὶ ἡ βλάβη, δηλ. ἡ ὑγεία καὶ ἡ ἀρρώστια, δὲν εἶναι φυσικὰ μεταφυσικὲς ἀρχές, ἀφοῦ ἔχουν ἄμεση σχέση μὲ τὸ πραγματικὸ, μὲ τὴ ζωὴ. Εἶναι δηλ. ὅπωςδὴποτε ρυθμιστικὲς ἀρχές γιὰ τὴν ἱατρικὴ θεωρία καὶ πράξη. Ὅσο ὁμως ἡ Ἱατρικὴ ὑποχρεώνεται νὰ στοιχήσῃ τις ὑπηρεσίες της ἐπάνω στὴν ποιοτικὴ πλευρὰ τῆς ζωῆς, οὔτε ἡ μηχανοκρατία

ούτε ο βιταλισμός μπορούν να της προσφέρουν τη δύναμη να ανταποκριθεί στην ανάγκη αυτή.

Στ' αλήθεια ή Φιλοσοφία, όπως και ή Θεολογία, δεν έχει προσφέρει καμιά αποφασιστική υπηρεσία στην αμβλυνση της όξυτητας, με την οποία παρουσιάζονται στον αιώνα μας προβλήματα, που απειλούν την ίδια τη ζωή, όπως ή οικολογική κρίση, το συγκοινωνιακό χάος, ο τρόμος με τις ποικίλες μορφές του, οί εξοπλισμοί κλπ. Κι αν ακόμα δικαιούται ο σύγχρονος άνθρωπος να πιστεύει ότι καταλαβαίνει λίγο καλύτερα ή περισσότερα από όσα ο παλιότερος, αυτό το χρωστάει σε άλλες επιστήμες, όπως στην Ψυχολογία, την Κοινωνιολογία, την Ανθρωπολογία του Πολιτισμού, την έρευνα της συμπεριφοράς, την Ιατρική, την Βιολογία κλπ. όμως όχι στη Φιλοσοφία. Έντούτοις, ή Ιατρική —για να την ξεχωρίσουμε εδώ από τον κύκλο των εταίρων της— δεν μπορεί να λύσει μόνη της, χωρίς δηλ. τη βοήθεια της Φιλοσοφίας, το πιο δύσκολο πρόβλημά της: τη σχέση σώματος και ψυχής, ούτε πάλι μπορεί να ασκήσει Χειρουργική και Ψυχιατρική χωρίς τη βοήθεια της Φιλοσοφίας και ιδιαίτερα της Ήθικης. Δεν είναι άλλωστε πολύ παλιό το διεθνούς απήχησης πρόβλημα της Εύθυνας ούτε πάλι άγνωστο, ακόμα και στις πλατειές μάζες του Κοινού, το πρόβλημα των αυτοκτονιών και των ναρκωτικών — ιδιαίτερα αυτό. Και δυστυχώς, ενώ όδεύουμε προς το τέλος του αιώνα, ή Φιλοσοφία όλο και περισσότερο διασπάζεται σε επιμέρους κλάδους, χωρίς να διαφαίνεται πουθενά στους όρίζοντες του πνεύματος καμιά τάση για αποκατάσταση μεταξύ των κλάδων αυτών ενός έσωτερικού, κοινού διαλόγου. Και παρόλη τούτη τη δυσκολία εξακολουθεί ή Φιλοσοφία να διατηρεί την ειδική σημασία της για μερικές επιμέρους ειδικότητες της Ιατρικής, όπως την Χειρουργική και την Ψυχιατρική.

Επειδή όμως ή γλώσσα ως βασικό μέσο επικοινωνίας ενδιαφέρει πρώτιστα την Ιατρική, υπάρχουν και στον τομέα τουτο στενές σχέσεις ανάμεσα στην Ιατρική και στη Φιλοσοφία. Η Ιατρική χρειάζεται την Ανθρωπολογία, δηλ. εκείνη την φιλοσοφική θεωρία, που ασχολείται με την ανθρωπογονία ως κοσμογονία, όπως έλεγε ο ιδρυτής της Max Scheler. Και πραγματικά ή γλώσσα με την πολυεπίπεδη προβληματική της έχει μπει αποφασιστικά, από τα μέσα του αιώνα μας, στο κέντρο των ενδιαφερόντων Ιατρικής και Φιλοσοφίας, αφού μέσα από τη γλώσσα φανερώνεται ο συνολικός άνθρωπος. Και μπορεί βέβαια να μην έχει εξελιχτεί ακόμα μιá ιατρική Ανθρωπολογία, ωστόσο στον αιώνα μας βλέπουν τη δημοσιότητα πλήθη εργασιών προς την κατεύθυνση αυτή, ώστε να επιτρέπουν τη γνώμη, ότι ή Ιατρική συνειδητά ή ασυνειδητά ακολουθεί σήμερα μιá Φιλοσοφία, έστω κι αν αυτή παρουσιάζεται τώρα ως θετικισμός. Οί γιατροί πήραν και πολιτογράφησαν στο χώρο τους έννοιες και συλλήψεις της Φιλοσοφίας, καθώς και οί φιλόσοφοι δέχτηκαν στη σκέψη τους έκδηλώσεις και παρατηρήσεις της ιατρικής έρευνας και πράξης.

Γιατί πραγματικά ή Φιλοσοφία μπορεί να έμβαθύνει στη φύση του ανθρώπου σίγουρα, αν στηριχτεί στις παρατηρήσεις της Ιατρικής, όπως τουτο φαίνεται να έγινε στις περιπτώσεις των Jaspers και Heidegger. Και βέβαια δεν είναι λίγες οί περιπτώσεις γιατρών του αιώνα μας, οί όποιοι σπουδάζουν τα φιλοσοφικά συγγράμματα και επηρεάζονται στις έρευνές

τους. Θὰ ἦταν μάλιστα πολὺ ἐνδιαφέρουσα ἡ καταγραφή σὲ ξεχωριστὴ ἱστορία τῶν σχέσεων καὶ τῶν διαλόγων μεταξὺ σημαινόντων φιλοσόφων καὶ ἐπιφανῶν γιατρῶν τοῦ αἵωνα μας. Καὶ παρὰ τὶς βιοθεωρητικὲς διαφορὲς, ὅπως αὐτὲς προσδιορίζονται ἀπὸ τὰ κοινωνικὰ συστήματα, δὲν παύει ὁ διάλογος Ἰατρικῆς καὶ Φιλοσοφίας νὰ ἀποζητάει τὴ σύσταση μιᾶς Φιλοσοφίας τῆς ζωῆς, μέσα στὴν ὁποία θὰ εἶναι δυνατὴ ἡ γνώση τῶν ὄρων τῆς ζωῆς τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς ζωῆς τῶν λαῶν, ὅποτε οἱ νόμοι, ποὺ θὰ μποροῦν νὰ θέσουν οἱ δύο αὐτὲς συνεργαζόμενες δυνάμεις, θὰ μποροῦν νὰ ὑποθεθοῦν ὡς γενικοὶ νόμοι τοῦ ἀνθρώπινου γένους· τότε θὰ λάβει τὸ πλήρωμά της καὶ ἡ σοφὴ ρῆση: *scientia est potentia*.

Ἡ Ἰατρικὴ ἔχει σημειώσει σ' αὐτὰ τὰ 80 χρόνια τοῦ αἵωνα μας συναρπαστικὲς καὶ ἀπίστευτες προόδους, τὶς ὁποῖες ὅμως οἱ φιλόσοφοι δὲν ἐκμεταλλεύτηκαν γιὰ νὰ συμπληρώσουν τὸ —ἢ νὰ τὶς ἐνσωματώσουν στὸ— κοσμοεἶδωλο, ποὺ οἱ ἴδιοι ἐρμηνεύουν, μιὰ καὶ ἡ Φιλοσοφία ἰσχύει ἀκόμη ὡς «ἐπιστήμη τῶν ἐπιστημῶν» καὶ ἐκπροσωπεῖ μέσα στὴ σκέψη μας τὴν ἐννοια τῆς ἀνθρωπιᾶς. Ἀλλὰ καὶ οἱ γιατροὶ δὲν ἔκαμαν τίποτε γιὰ νὰ ἀφομοιώσουν ἢ νὰ ἐνσωματώσουν στὴ θεωρία καὶ στὴν πράξη τους τὸ κοσμοεἶδωλο τῆς Φιλοσοφίας. Ἰδιαίτερα ἀξιοσημεῖωτη εἶναι ἡ προσφορὰ ἐπάνω σ' αὐτὸ τοῦ —ἀρχικὰ ψυχιάτρου καὶ ἀργότερα κυριότερου ἐκπροσώπου τῆς Φιλοσοφίας τοῦ Λόγου στὸν αἶωνα μας— φιλοσόφου Karl Jaspers γιὰ τὸ καθαρότερο κοίταγμα τῶν σχέσεων Ἰατρικῆς καὶ Φιλοσοφίας. Ἡ θέση τοῦ Jaspers εἶναι ἐκείνη τοῦ Ἰπποκράτη: «ἱατρὸς φιλόσοφος ἰσόθεος». Ὅποιος ἱατρὸς γίνεται φιλόσοφος, αὐτὸς ὁμοιώνεται πρὸς τὸ Θεό. Δηλ. ἂν ὁ ἱατρὸς, ἀσκώντας τὴν ἐπιστήμη του, σκέπτεται μὲ βάση αἰώνιους νόμους καὶ ἀρχὲς μέσα στὸ ρεῦμα τῆς ζωῆς τοῦ σύμπαντος, τότε εἶναι ὁ ἴδιος ἓνας φιλόσοφος. Κι αὐτὸ εἶναι δύσκολο. Γι' αὐτὸ πρέπει ἡ Φιλοσοφία νὰ πάει πρὸς τοὺς γιατροὺς καὶ νὰ τοὺς συναντήσῃ στὴν κλινικὴ, στὸ ἐργαστήριο, στὴν πράξη καὶ νὰ ἀρχίσει μαζί τους διάλογο. Ἡ Φιλοσοφία πρέπει νὰ διδάσκεται μέσα στὶς Ἰατρικὲς Σχολές. Ἀλλὰ καὶ στὶς Φιλοσοφικὲς Σχολές πρέπει νὰ διδάσκονται τὰ βασικὰ προβλήματα γύρω ἀπὸ τὴν υἰεία καὶ τὴν ἀρρώστια, τὴ θεραπεία καὶ τὴν ἱατρικὴ Ἠθική. Τότε ἐλπίζεται ὅτι οἱ σχέσεις Ἰατρικῆς καὶ Φιλοσοφίας θὰ γίνουν ξανὰ ἀληθινὰ ἀριστοτελικές. Γιατὶ ὑπάρχουν καὶ ἀρρώστιες, τῶν ὁποίων αἰτία εἶναι βασικὰ μεταφυσικὰ προβλήματα, στὶς ὁποῖες μόνη τῆς ἡ Ἰατρικὴ ἀδυνατεῖ νὰ ἐπέμβῃ, καὶ ὅπου δὲν τὴν ἱκανοποιεῖ κανενὸς εἶδους βιολογισμὸς ἢ ψυχολογισμὸς. Ἀπὸ τὴ στενὴ συνεργασία Ἰατρικῆς καὶ Φιλοσοφίας θὰ γίνῃ καὶ τῶν δύο τὸ ἔργο πιὸ συγκεκριμένο, πιὸ αποφασιστικὸ καὶ πιὸ ὑπεύθυνο. Ἀσφαλῶς θὰ ὑπάρχουν καὶ στὸν προσεχὴ αἶωνα διαφορὲς ὡς πρὸς τὶς ἀμοιβαῖες σχέσεις Ἰατρικῆς καὶ Φιλοσοφίας στὶς διάφορες προηγμένες χῶρες. Αὐτὸ προσημαίνεται ἀπὸ τὴν κατάστασι, ποὺ ἐπικρατεῖ τώρα μὲ τὴ δύση τοῦ 20οῦ αἵωνα: Στὴν Ἀμερικὴ πραγματοποιεῖται σημαντικὴ ἀλληλοπροσέγγισις τῶν δύο αὐτῶν ἐπιστημῶν, καὶ οἱ κοινὲς προσπάθειες γίνονται ἀμέσως δεκτὲς καὶ στὴν Εὐρώπῃ. Ἀλλὰ δὲν ἐπικοινωνοῦν ἐγκάρδια οἱ γιατροὶ καὶ οἱ φιλόσοφοι τοῦ Δυτικοῦ Κόσμου μὲ τὶς Σοσιαλιστικὲς Χῶρες. Ἰδιαίτερα οἱ Σοβιετικοὶ ἱατροφιλόσοφοι ἀρνοῦνται νὰ δεχτοῦν διάλογο μὲ τοὺς δυτικοὺς ὁμολόγους τους. Πάντως Δυτικοὶ καὶ Ἀνατολικοὶ γιατροί, ὅσο καὶ ἂν δὲν ἐπηρεάζονται ἀπὸ τὴ Φιλοσοφία κι ὅσο κι ἂν δὲν συζη-

τοῦν τὰ προβλήματα τους κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τῶν ἀρχῶν ἐκείνης, ἐμβιώνουν ὁμῶς καὶ ἐμβαθύνουν σ' αὐτὰ τὰ πλαίσια τῆς Ἱστορίας τοῦ Πολιτισμοῦ καὶ εἰδικότερα τῆς Ἱστορίας τῆς Ἰατρικῆς.

Ὁ Karl Jaspers ἔγραψε στὴν πρώτη σελίδα τῆς «Φιλοσοφικῆς Αὐτοβιογραφίας» του (1957), ὅτι στὸν κόσμο τοῦτο δὲν θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρχει τίποτε, «τὸ ὁποῖο δὲν θὰ εἶχε σχέση μετὰ τῇ Φιλοσοφίᾳ». Στὴ δεύτερη σελίδα γράφει: «Δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει κανένα πράγμα τῆς Φιλοσοφίας, ποὺ θὰ μπορούσε νὰ μὴν ἔχει σχέση μετὰ τὸν ἄνθρωπο», τὸν ἄνθρωπο ποὺ πράττει, ποὺ ἐλπίζει, ποὺ πάσχει, γιὰ τὶς ὀριακὲς καταστάσεις τοῦ ὁποίου κανένας δὲν μπορεῖ νὰ δώσει ὀριστικὲς ἀπαντήσεις. Ὁ ἄνθρωπος, αὐτὸ τὸ «σκεπτόμενο καλάμι» τοῦ Pascal, πρέπει νὰ καταλαβαίνει σὲ τοῦτο τὸν αἰῶνα περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά, ὅτι τὸ πρωταρχικὸ ἀξίωμα τῆς Ἠθικῆς του εἶναι ἡ ἐργασία: «Ἄς ἐργαστοῦμε, γιὰ νὰ σκεπτόμαστε καλά», γράφει ὁ Pascal. Καί: «Ὅλη ἡ ἱκανότητά μας στηρίζεται στὴ σκέψη». Καί: «Μὲ τὴ σκέψη καταλαβαίνω τὸ Σύμπαν».

Αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ βαθύτερο κίνητρο τῶν δυὸ γερμανῶν ἱατροφιλοσόφων, ποὺ τοὺς ὥθησε νὰ γράψουν μαζί ἓνα τόσο ἀξιαγάπητο βιβλίο.

Βόννη

Δημοσθένης Γ. Γεωργοβασίλης

Κωνσταντίνου Μ. Κούμα, Ἐπιστολὴ πρὸς Φραγκίσκον Κ. Μαῦρον. (Σύνταγμα Φιλοσοφίας, τ. Α', Βιέννη 1818, σσ. γ'- ξβ'). Προλεγόμενα, ἐρμηνευτικὸ ὑπόμνημα καὶ εὑρετήρια Νίκου Ψημμένου, Ἀθήνα, Βιβλιοπωλεῖο Διονυσίου Νότη Καραβία (Βιβλιοθήκη Ἱστορικῶν Μελετῶν 150), 1980, 16+ξβ'+67 σελ.

Ἡ μελέτη τῶν Προλεγόμενων τῶν φιλοσοφικῶν βιβλίων τοῦ νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ ἀποτελεῖ βασικὴ προεργασία γιὰ τὴν ἀποτίμηση τοῦ νεοελληνικοῦ φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ κατὰ τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας· μέσα στὰ κείμενα αὐτά, τὰ ὁποῖα προτάσσονται κυρίως εἴτε σὲ μεταφράσεις φιλοσοφικῶν βιβλίων εἴτε σὲ ἐκδόσεις ἀρχαίων φιλοσοφικῶν κειμένων, παρατηρεῖ ὁ ἱστορικὸς τῆς φιλοσοφίας τὶς διεργασίες, ποὺ ἀκολούθησαν μέσα στὴ νεοελληνικὴ σκέψη οἱ διάφορες φιλοσοφικὲς ἔννοιες, καθὼς καὶ τὰ μηνύματα, ποὺ οἱ ἔννοιες αὐτὲς συναποκομίζουν γιὰ τὸ νεοέλληνα λόγιο τῆς ἐποχῆς αὐτῆς.

Ἡ δημόσια ἐπιστολὴ τοῦ Κωνσταντίνου Κούμα πρὸς τὸ μαθητὴ του στὸ Γυμνάσιο τῆς Σμύρνης, Φραγκίσκο Κ. Μαῦρο —ποὺ ἀργότερα ἀναδείχθηκε στὴ δημόσια διοίκηση τοῦ νεοσύστατου ἐλληνικοῦ κράτους—, τὴν ὁποία ὁ Κούμας δημοσιεύει στὸν πρῶτο τόμο τοῦ *Συντάγματος Φιλοσοφίας*, μᾶς φανερώνει τὶς φιλοσοφικὲς ἀναζητήσεις τοῦ Κούμα, οἱ ὁποῖες ἐγγράφονται μέσα στὰ πλαίσια τοῦ καντιανισμοῦ, καὶ μὲ ἰδιαίτερη προτίμηση στοὺς ἐπιγόνους τοῦ Κάντ παρὰ στὸν ἴδιο τὸν Κάντ, γεγονὸς ποὺ μπορεῖ νὰ ἐρμηνευθεῖ ἀπὸ τὸν ἐκπαιδευτικὸ στόχο τοῦ *Συντάγματος Φιλοσοφίας*· οἱ ἐπίγονοι τοῦ Κάντ, ὅπως ὁ Krug, ὁ Fries κ.ἄ. ἔδωσαν στὰ ἔργα τους μιὰ ἀπλοποιημένη εἰκόνα τοῦ φιλοσοφικοῦ συστήματος τοῦ Κάντ